

Biskoparna om nattvarden

Så har det då kommit, det länge aviserade biskopsbrevet om nattvarden: *Fira nattvard*, med underrubriken *Brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster och församlingar*. Det är det tionde brevet från biskoparna sedan år 2000. Tidigare har man tagit upp kyrkliga ämnen som dop, begravning och diakoni men också aktuella frågor som klimatet och HIV.

Brevens status är oklar. De kan väl närmast ses som biskoparnas yttranden i aktuella ämnen viktiga att lyssna till utan att vara regelböcker, som i detalj måste följas. I Kyrkans tidning (7/2) påpekar ärkebiskopen att brevet är ett redskap för samtal om nattvardens betydelse, dess rötter och traditioner kring hur den firas. Ärkebiskopen välkomnar fler bidrag till samtalet, och redan har åtskilligt skrivits om brevet, somligt kritiskt, annat mer positivt. I detta nummer vill även SPT ge sitt bidrag.

Biskopsbrevet har tagit intryck av 1900-talets ekumeniska framsteg till vilka inte minst räknas BEM-dokumentet från 1982 (*Baptism, Eucharist and Ministry*). Biskoparna ansluter sig till det som där sägs om nattvarden som tacksägelse till Fadern, *eukaristi*, åminnelse av Sonen, *anamnes*, nedkallandet av den helige Ande, *epikles*, de troendes gemenskap, *communio*, och nattvarden som en Gudsrikets måltid.

Brevets bästa sidor är just de som handlar om nattvardens motiv. »Åminnelsen eller anamnesen ... gör Jesu Kristi offer, som fullbordats en gång för alla, närvarande på ett sätt som låter dåtid och nutid sammanfalla», skriver biskoparna och citerar nattvardsböns 5: *Se till hans fullkomliga och eviga offer med vilket du har försonat världen med dig själv*.

Biskoparna konstaterar »att Kristi offer på korset görs sakramentalt närvarande i nattvarden», en syn på nattvardens sakrament, som bottnar i evangelisk-luthersk tradition och som är ekumeniskt öppen. Till den liturgiska förnyelsens insikter hör att liturgins tempus är presens: *Gud förlåter, Jesus är närvarande*, brödet och vinet *är* Kristi kropp och blod. Med sin skrivning bekräftar biskopsbrevet detta presens och att Kristi offer är närvarande i altarets sakrament. Desto märkligare då att ett par av de eukaristiska bönerna i KH 17 är mycket otydliga på den punkten och att såväl offermotivet som realpresensen där kan vara starkt nedtonade.

Sakramenten – dopet, bikten och nattvarden – är enligt vår kyrkas tradition knutna till en tydlig instiftelse av Kristus. Därför hade man kunnat vänta sig en mer samlad beskrivning av det som hände den natt då Herren Jesus Kristus blev förrådd. Att han *tog, tackade, bröt och gav* och att vi, när vi firar nattvard inte gör något annat än vad Jesus själv gjorde. Bland mycket annat betyder det att använda vin – inte druvjuice – och bröd bakat av vete. Enligt vår mening går biskoparna utöver sitt mandat genom att tillåta bröd bakat av majsmjöl och dryck som inte är vin.

I frågan om odöptas tillträde till nattvarden håller biskoparna fast vid kyrkans tradition. Svenska kyrkan, säger man, förfogar inte fritt över om nattvardsbordet ska öppnas för odöpta (s.74). Den ekumeniska samsyn som råder i detta är en gåva att värna. Betoningen av detta är angelägen men borde också gälla många andra frågor som en liten nationalkyrka inte kan förfoga över, något som kyrkomötet bör beakta betydligt mer än vad som skett under senare år.

Endast indirekt nämns att instiftelseorden är konsekrerande, när det sägs att dessa har en performativ karaktär (s. 17). När orden utsägs enligt Jesu instiftelse, då sker det som utsägs. Brödet blir Kristi kropp, vinet blir Kristi blod. Detta ligger också bakom biskoparnas

uttalande att instiftelseorden alltid måste läsas över brödet och vinet. Om detta inte sker är det något annat än nattvard.

Realpresensen, att Kristus verkligen är närvarande i, med och under bröd och vin, att de jordiska elementen bröd och vin är bärare av Kristus själv, är viktig i luthersk teologi. Men detta har ofta försvagats genom att tyngdpunkten flyttats från realpresensen i brödet och vinet till nattvardsgästens mottagande av bröd och vin eller avgränsats till själva handlingen, att nattvard firas. Om Kristi närvaro begränsas till mottagandet eller handlingen, kan det leda till att man efter mässan inte gör skillnad på konsekrerat och okonsekrerat.

Biskopsbrevet är otydligt när det heter att överblivet bröd »kan, men måste inte, förvaras i ett särskilt kärl» (s.83). Det kan tolkas som att det konsekrerade kan läggas tillsammans med det okonsekrerade. I Kyrkans tidning har flera röster pekat på denna otydlighet. Anna Karin Hammar (KT 7/2) menar att utifrån en sakramental syn »blir det omöjligt att säga att tillbedjan vid sakramentet är oförenlig med vår teologiska grundsyn. Det blir också omöjligt att säga att Kristi närvaro inte skulle vara förblivande i brödet och vinet efter det att nattvardsmåltiden avslutats.» Att då hävda att det inte är förenligt med »vår teologi» (s.84) att tillbe Kristus i det överblivna brödet blir alltför kategoriskt.

Sven-Erik Brodd, som i KT 4/2 började samtalet om biskopsbrevet, har liknande invändningar. I sitt svar till Brodd tar ärkebiskopen delvis tillbaka vad som sägs i biskopsbrevet, när hon skriver att ingenstans i brevet står att instiftelseorden ska läsas två gånger över samma bröd, det räcker med en gång. Men det förutsätter att man skiljer mellan det bröd över vilka instiftelseorden lästs och det som inte är välsignat. Den enda rimliga lösningen är att vad som konsekrerats förvaras avskilt från det okonsekrerade. I en del kyrkor finns sakramentsskåp, där överblivet bröd förvaras till nästa mässa – en god ordning som borde bli vanligare. Det vin som blivit över (en erfaren församlingspräst vet hur mycket som brukar gå åt) konsumeras, vid altaret eller i sakristian.

Biskoparna yttrar sig även om en sådan detalj som koncelebration, dvs. då två eller flera präster gemensamt läser instiftelseorden. Inom den romersk-katolska kyrkan liksom i den anglikanska världen är detta vanligt, medan det är mer ovanligt i vår egen kyrka. Nu menar biskoparna att instiftelseorden ska läsas enbart av *en* präst, av den som leder mässan, medan de 2006 liksom kyrkomötet menade att koncelebration var lämpligt vid ekumeniska gudstjänster (Brodd, KT 4/2). Här är biskopsbrevets resonemang inkonsekvent och närmast obegripligt.

Biskopsbrevet markerar nattvardens stora betydelse på ett i huvudsak gott sätt. Även om biskopsbrevet är otydligt på några punkter är det positivt att brevet satt igång ett samtal om mässans innehåll. Än mer positivt är att nattvardens söndagliga firande kommit att bli regel snarare än undantag, en enorm förändring som ägt rum under de senaste decennierna. Här kunde man önskat att biskopsbrevet vågat nämna den avgörande betydelse som den liturgiskt medvetna högkyrkligheten haft för detta. Men det vore väl att hoppas för mycket.